

1. Алексеева Г. Духовність у системі морального, естетичного та патріотичного виховання українського народу // Мистецтво у духовному відродженні України: Традиції, новації, перспективи: 3б. матеріалів. Рівне, 2004. 2. Антонова С. Г. Издания по искусству. Проблемы типологии и редактирования: Уч. пособие. М., 1989. 3. Антонова С.Г. Научно-популярная серия по искусству: Проблемы управления // Совр. пробл. книговедения, книжной торговли и пропаганды книги. 1988. Вып. 5. С. 86 – 91. 4. Антонова С.Г. Некоторые аспекты формирования репертуара изданий по искусству // Совр. пробл. книговедения, книжной торговли и пропаганды книги. 1987. Вып. 4. С. 80 – 87. 5. Антонова С.Г. Особенности влияния книги по искусству на читателя // Совр. пробл. книговедения, книжной торговли и пропаганды книги. 1989. Вып. 6. С. 96 – 101. 6. Галитович Г. Українські ікони: Спас у травні. Сер. Українське наївне мистецтво. Львів, 2005. 7. Кушнарєнко Н.Н. Документоведение: Учеб. / Ред. Розумний В.П., К., 2000. 8. Мистецтво // УРЕ / Ред. кол. Антонов О.К., Бабій В.М., Бабичев Ф.С. та ін. Т.6. К., 1981. 9. Мистецтво України: 1991 – 2003 / Уклад. Н. Прибега, В. Чепелик та ін. К., 2004. 10. Музей історичних коштовностей України: Альбом / Уклад. Л.С. Ключко, О.П. Підвисоцька, О.В. Старченко та ін. К., 2004. 11. Огар Е.І. Українсько-російський та російсько-український словник-довідник з видавничої справи. Львів, 2002. 12. Сенченко М. Випуск друкованої продукції в Україні // Вісн. Кн. палати України. 2005. №4. С. 3– 1. 13. Скоп Л. Маляр Богородиці Одігітрії з с. Мражнірці. Сер. Українські іконописці. Львів, 2004. 14. Типология изданий: Науч. изд. / Авт. Агроколянський В.С., Александрова А.А., Бахтурина Г.И. и др. М., 1990.

УДК 655.41

М. І. Думанська

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА ЯК ОБ'ЄКТ ГЕНДЕРНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Порушено питання відмінності в зображенні явищ, подій, характерів у текстах дитячої літератури залежно від статі автора.

Main theme of this article is a difference in phenomenons, events and characters imaging in texts of childrens literature wich dependence on article author.

Активний розвиток гендерної лінгвістики і літературної критики за кордоном і – в останнє десятиліття – у нашій країні, поява перших висновків і гіпотез стосовно особливостей продукування (і, меншою мірою, сприймання) текстів представниками обох статей переважно стосується вивчення художніх творів. Проте вивчення це можна вважати частково однобоким – до уваги беруться «дорослі» твори, тобто написані дорослими для тих же дорослих. Тексти же, створені письменниками для маленьких і юних читачів, чомусь не заслужили на увагу дослідників-«гендерологів». Чи ж дійсно дитячі книги такі «безстатеві» чи «бісексуальні»? Наскільки автор «нейтралізує» (чи, може, навпаки – акцентує) себе як жінку чи чоловіка, пишучи їх? Як виявляють себе гендерні стереотипи, упередження? Які відмінності (не лише лінгвістичні, а й психологічні та ін.) у «художньому» спілкуванні дорослих чоловіка і жінки з дитиною?

Щоб відповісти на ці та безліч інших питань, слід насамперед виробити комплексну методичку, яка б дала можливість досягнути якомога більше аспектів комунікації між автором і читачем. (Проблема в тому, що такою методикою – на окремі пункти якої можна було б спиратися, вивчаючи твори для дітей, – не озброєні і дослідники «дорослої» літератури). Вона мала б ґрунтуватися на теоретичних моделях мово- і літературознавства, психо- і етнопсихолінгвістики, лінгвофілософії, психології (зокрема психології творчості і сприйняття), герменевтики, психоаналізу тощо.

Незважаючи на те, що виникнення гендерних літературних досліджень значною мірою зумовлене феміністичною літературною критикою, багато методів якої «перейшли їм у спадок», важливо забезпечити саме «гендерний» характер пропонованого комплексного аналізу – тобто не екстраполюватися від феміністики (яка розглядає тільки специфічний жіночий досвід, а не гендерні системи), а перейти на якісно новий щабель «препарування».

З погляду книгознавства і видавничої справи цікаво дослідити не тільки «голий» текст дитячого твору, а й розглянути дитячу *книгу* як семіотичну систему – комплекс словесного і зображального повідомлення; тобто проаналізувати вираження особи й автора, і художника-ілюстратора, простежити, як «співпрацюють» у виданні ці особи, як «взаємодіють» (доповнюють одна одну? звучать в унісон? переплітаються? дисонують?) між собою їхні світоглядні, мистецькі та ін. вираження, зумовлені/не зумовлені гендерними особливостями?

Варто зазначити, що взятий до уваги підхід не лише новітній, а й досить незвичний: крізь гендерну призму вивчається об'єкт текстотворчості, «нетиповість» якого зумовлена особливою комунікативною моделлю з нерівноправними, так би мовити, учасниками-комунікантами. Навіть аналіз кількох дитячих творів (проаналізовано два твори, написані авторами-чоловіками – Ян Ларрі «Незвичайні пригоди Карика і Валі», В. Нестайко «Тореадори з Васюківки»; і два твори авторів-жінок – А. Ліндгрєн «Пеппі Довга панчоха», К. Нестлінгер «Маргаритко, моя квітко») довів, що гендерний підхід може виявитися плідним і під час розгляду таких «нетипових» – порівняно з іншими видами літератури – творів.

Як виявилось, жінки і чоловіки, незважаючи на нібито спільну настанову у спілкуванні з особливо чутливою групою юних читачів, неоднаково виражають себе у тексті для дітей. «Чоловічі» і «жіночі» дитячі твори мають багато різного: це стосується і сюжету, і композиції, і героїв, і мовностилістичного малюнку.

Автор-чоловік в аналізованих творах обирає головними персонажами хлопчиків/чоловіків, жінка – дівчаток/жінок. У «чоловічих» текстах частіше проявляються і виявляються гендерні стереотипи (на рівні сюжету, системи дійових осіб, мовного вираження), «жіночі» же твори можна

охарактеризувати як гендерно паритетні. Для автора-чоловіка важливіша подієвість, сюжетність, авантюризм, стрімке розгортання подій, для автора-жінки – психологізм, емоційність, вербальне вираження. Чоловік мислить текст як проект-завдання, для жінки він же – процес, що триває. Автор-жінка детальніше, глибше змальовує почуття головних героїв порівняно з автором-чоловіком. До того ж, чоловік дає своїм персонажам характеристику, важливу для нього як для автора, а жінка вказує на те, що найважливіше як для її героя (тобто, на думку цього героя), так і для дитини-читача. Часто чоловік будує свою оповідь за принципом подієвої послідовності, «жіночий» же текст схильний до втілення послідовності емоційної. За мовною структурою проаналізовані «чоловічі» твори порівняно лапідарні, «парцельовані», «еліптичні», а «жіночі» характеризуються плинністю, розгорненістю, мовленнєвою винахідливістю.

Звичайно, усі ці ознаки не категоричні: багато залежить від психологічного типу людини, рівня її освіченості, світогляду тощо. До того ж, аби робити такі висновки, замало розгляду кількох творів – тільки ґрунтовний, опертий на продуману комплексну методику аналіз масиву підібраних текстів може стати основою для наукових рефлексій та підсумків. Проте незаперечний той факт, що мова не є нейтральною. Це не просто транспортний засіб, що «перевозить» наші думки, – це механізм, який їх формує.

Значною мірою таке твердження стосується і гендерних ознак та відмінностей, що виявляються у мові і впливають на адресата (адресатів) комунікації. Вивчення тих ознак у дитячій літературі – ще один поштовх до глибшого розуміння засад і передумов реалізації людини в тексті, що закладеним у ньому потенціалом сприяє формуванню інших – маленьких – людей.

1. Антология гендерной теории / Дворкин А., Чодороу Н., Хубер Дж. и др. Минск, 2000.
2. Введение в гендерные исследования. Ч. I / Под ред. И. Жеребкиной. Х.; Спб., 2001.
3. Введение в гендерные исследования. Ч. II / Под ред. С. Жеребкиной. Х., Спб., 2001.
4. Гендерна перспектива / Упор. В. Агеева. К., 2004.
5. Говорун Т., Кікінежді О. Гендерна психологія. К., 2004.
6. Ї: Гендер. Фемінність, Гендер. Маскулінність. 2003. № 27.
7. Кімел М. С. Гендероване суспільство. К., 2003.
8. Огар Е. Дитяча книга: проблеми видавничої підготовки. Львів, 2002.
9. Синельникова Л., Богданович Г. Введение в лингвистическую гендерологию (материалы к спецкурсу). Луганск; Симферополь, 2001.
10. Ставицька Л. Мова і стать // Критика. 2003. № 6. С. 29 – 34.